

Словенска терминологија данас

SERBIAN ACADEMY OF SCIENCES AND ARTS

SCIENTIFIC MEETINGS

Volume CLXVII

DEPARTMENT OF LANGUAGE AND LITERATURE

Book 28

SLAVONIC TERMINOLOGY TODAY

Accepted at the 5th meeting of the Department of Language and Literature
of 30th May, 2017, on the basis of reviews presented by *Predrag Piper*
and *Rajna Dragičević*

Editors

PREDRAG PIPER, full member of the Academy
Dr VLADAN JOVANOVIĆ

BELGRADE
2017

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

НАУЧНИ СКУПОВИ

Књига CLXVII

ОДЕЉЕЊЕ ЈЕЗИКА И КЊИЖЕВНОСТИ

Књига 28

СЛОВЕНСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА ДАНАС

Примљено на V скупу Одељења језика и књижевности
од 30. маја 2017. године, на основу реферата
академика *Предрага Пипера* и проф. др *Рајне Драгићевић*

Уредници

академик ПРЕДРАГ ПИПЕР

др ВЛАДАН ЈОВАНОВИЋ

БЕОГРАД

2017

Издају
Српска академија наука и уметности
и
Института за српски језик САНУ

Уређивачки одбор

Предраг Пипер, редовни члан САНУ, Слободан Реметић, редовни члан АНУРС,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Срето Танасић, проф. др Софија
Милорадовић, проф. др Рајна Драгићевић, доц. др Исидора Бјелаковић,
проф. др Викторија Людвигівна Иващенко, проф. др Сергей Викторович
Гринеv-Гринеvич, др Сергей Дмитриевич Шелов, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska,
к. ф. н. Вячеслав Константинович Щербин, др Марина Спасојевић и
др Владан Јовановић

Рецензенти појединачних радова

проф. др Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др Гордана Јовановић,
проф. др Мато Пижурица, проф. др Људмила Поповић, проф. др Срето Танасић,
dr Peter Weiss, prof. dr Ewa Wolnicz-Pawłowska, проф. др Рајна Драгићевић,
проф. др Душко Витас, проф. др Сергей Викторович Гринеv-Гринеvич,
проф. др Софија Милорадовић, проф. др Александар Милановић, др Марта
Бјелетић, др Снежана Петровић, др Викторија Людвигівна Иващенко,
доц. др Исидора Бјелаковић, к.ф.н. Вячеслав Константинович Щербин,
др Владан Јовановић

Лектор и коректор радова на српском језику
Марија Селаковић

Коректура резимеа на енглеском језику
Clare McGinn Zubac

Превод и коректура резимеа на руском језику
Свејлана Гољак, Эльвира Анатольевна Сорокина

Коректура радова на руском језику
Эльвира Анатольевна Сорокина

Припрема за штампу
Милан Тасић

Тираж 400 примерака

Штампа
Службени гласник, Београд

САДРЖАЈ

Уводно слово 9

I. ПОГЛЕД НА РАЗВОЈ ТЕРМИНОЛОШКИХ И ТЕРМИНОГРАФСКИХ ИСТРАЖИВАЊА У СЛОВЕНСКИМ ЈЕЗИЦИМА. ПРАВЦИ У ТЕРМИНОЛОГИЈИ

Викторія Людвігівна Іващенко: Слов'янське термінознавство:
проблематика й перспективи розвитку 15

Эльвира Анатольевна Сорокина: Формирование теории
языка для специальных целей (ЯСЦ) 29

Сергей Викторович Гринев-Гриневич: Антропологистика
как современное развитие терминоведения 41

Кацярына Пятроўна Любецкая: Спецыяльная лексіка
беларускай мовы як аб'ект даследавання беларускіх
лінгвістаў у канцы ХХ – пачатку ХХІ стст. 51

Marta Małachowicz: Prace dyplomowe z dziedziny terminologii
i terminografii powstałe w instytucie komunikacji
specjalistycznej i interkulturowej uniwersytetu
warszawskiego w latach 2010–2015 61

II. ТЕРМИНОЛОГИЈА И РЕЧНИЦИ

Сергей Дмитриевич Шелов: Универсальный терминологический
словарь: новый тип терминологических словарей 71

Юрий Николаевич Марчук: Проблемы многоязычной
терминографии 85

Марија С. Ђинђић: Обрада лингвистичких и
граматичких термина у двојезичном описном
речнику (на примеру Новог турско-српског речника /
Yeni Türkçe-Sırpça Sözlük) 91

Данко Шипка: Двојезична терминологија исламских термина	101
Рада Стијовић, Олга Сабо, Ранка Станковић: Речник САНУ као база терминолошких речника (на примеру Речника кулинарства)	109
Володимир Володимирович Дубичинський: Терминографичні праці харківських лексикографів	125
Вячеслав Константинович Щербин: Отраслевая лексикография Беларуси	135

III. ГРАМАТИЧКА И ЛИНГВИСТИЧКА ТЕРМИНОЛОГИЈА

Јованка Радић: О логичким основама српских лингвистичких термина на <i>-ица</i> и <i>-ина</i>	149
Милош М. Ковачевић: О термину субјекат у србистици	173
Вељко Ж. Брборић: Српска правописна терминологија данас – у науци и настави	187
Драго Тешановић: Централни и периферни суфикси у српској дериватологији	197
Сања Ж. Ђуровић: Основни појмови морфематике српског језика	213
Марина Љ. Спасојевић: Појмовно-терминолошки апарат при проучавању глаголског вида и сродних појава у србистици у светлу аспектолошких приступа	229
Наташа С. Вуловић: Употреба основних фразеолошких термина у српској (и словенској) лингвистици	243
Владан З. Јовановић: Српска терминологија у <i>Речнику словенске лингвистичке терминологије</i> из угла савременог стања српске лингвистике	253
Milan Harvalík: Slovánská onomastická terminologie v mezinárodním kontextu	267
Iveta Valentová: Slovenská onomastická terminológia	277

IV. СТАНДАРДИЗАЦИЈА ТЕРМИНА У ПРОШЛОСТИ И САДАШЊОСТИ. ТЕРМИНИ И КЊИЖЕВНОЈЕЗИЧКА НОРМА

Виктор Д. Савић: Српски називи документа у средњем веку – према самим документима (1189–1346)	291
Исидора Г. Бјелаковић: Синонимија у терминологији код Срба у 18. и 19. веку (математичка географија и астрономија)	305
Александар М. Милановић: Развој српске терминолошке мисли у 19. веку: допринос Лазе Костића	317

Марина С. Јањић: Школска терминологија у дијахронијској перспективи	331
Ewa Wolnicz-Pawłowska: Problemy terminologiczne w działalności UNGEGN	343
Tanja Fajfar: Jezikovnokulturna ustreznost kot terminološko načelo	351
Mojca Žagar Karer: Terminološko svetovanje: izkušnje in perspektive	361
Lana Hudeček: Anglizmi u hrvatskome nazivlju	371
Milica Mihaljević: Terminologija kao deskriptivna ili preskriptivna znanost – stanje u Hrvatskoj	383

V. ТЕРМИН И ЛЕКСИЧКИ СИСТЕМ

Милорад П. Дешић: Специјална лексика и полисемија	407
Рајна М. Драгићевић: Детерминологизација као процес општег лексичког фонда	417
Mariusz Górnicz: Czy naukowcy z krajów słowiańskich lubią terminy metafory?	425

VI. ФУНКЦИОНАЛНА РАСЛОЈЕНОСТ ТЕРМИНОЛОШКОГ ИЗРАЗА – НАУЧНА, ПРОФЕСИОНАЛНА (СТРУЧНА) ТЕРМИНОЛОГИЈА И СПЕЦИЈАЛНА ЛЕКСИКА ДУХОВНЕ И МАТЕРИЈАЛНЕ КУЛТУРЕ НАРОДНИХ ГОВОРА

Ружица С. Левушкина: Лексеме из општег лексичког фонда као термини у сфери православне духовности	439
Альбіна Анатоліївна Ковтун: Способи непрямой номінації релігійних понять в українській мові	451
Ђорђе Р. Оташевић: Рад на српској слободнотидарској терминологији	461
Гордана Р. Штасни: Термини у домену нанотехнологије	469
Оксана Чмелікова-Газдошова: Субстантивовані прикметники в українській і чеській юридичній термінології	481
Бојана С. Милосављевић: Филозофска лексика у речнику и у говору	493
Милан С. Ајдановић: Грецизми у српском географском терминосистему	509
Валентина Федоровна Новодранова: Когнитивное моделирование терминосистемы предметной области знания	521
Ольга Михайловна Рылкина: Способы терминообразования русских нозологических терминов (на материале русскоязычной терминологии детской кардиологии)	529

Тамара Валентиновна Рожкова: Статус и типологизация глагола в медицинской терминологии	537
Елена Викторовна Рыжкина: О некоторых динамических процессах в современной русской терминологии	549
Маргарита Николаевна Лазарева: О соотношении интернационального и национального в научных названиях растений (на материале русского языка)	557
Оксана Вікторівна Нарушевич-Васильсва: Семантико-тематична та категорійно-поняттєва організація української термінології харчової промисловості	567
Драгана И. Радовановић: Од Вукове трпезе из његовог Рјечника до Матичиног једнотомника	577
Неђо Г. Јошић: Народни називи воћака код Срба и критеријуми њиховог раслојавања	587
Мирјана С. Петровић-Савић: Из географске терминологије Јадра	599
Ивана В. Лазић-Коњик: Лексика традиционалне културе према тематским пољима	613
Софија Ј. Мићић-Кандијаш: Лексиколошки и лексикографски аспекти превођења енглеских медицинских израза на српски	625

VII. ЕЛЕКТРОНСКЕ ТЕРМИНОЛОШКЕ БАЗЕ ПОДАТАКА И ЊИХОВА ПРИМЕНА У ТЕРМИНОЛОГИЈИ, ТЕРМИНОГРАФИЈИ И ЛЕКСИКОГРАФИЈИ. ТЕРМИНОЛОШКИ САЈТОВИ И ПОРТАЛИ

Александр Васильевич Зубов: Способы автоматического извлечения терминов из текста	639
Paweł Kowalski, Zofia Rudnik-Karwatowa: Wykorzystanie terminologii w systemie informacyjno-wyszukiwawczym językoznawstwa sławistycznego iSybisław	643
Maja Bratanić, Ana Ostroški Anić, Siniša Runjaić: Od baze do portala – razvoj nacionalne terminološke infrastrukture	657
Jana Levická: Počiatky slovenskej terminologickej databázy a jej súčasnosť a budúcnosť	667
Максим Олегович Вакуленко: Віртуальна українсько-російсько-англійська термінографічна лабораторія з фізики: сучасні лінгвістичні технології у фаховій мові	679

УВОДНО СЛОВО

Зборник пред нама настао је из реферата изложених на Међународном научном симпозијуму *Словенска терминологија данас*, који се одржао 11–13. маја 2016. године у Београду, у организацији Српске академије наука и уметности (Одељења језика и књижевности), Института за српски језик САНУ, Академије наука и умјетности Републике Српске (Одјељења књижевности и умјетности) и Матице српске. У Организационом одбору скупа били су: Предраг Пипер, редовни члан САНУ, Слободан Реметић, редовни члан АНУРС, проф. др Срето Танасић, проф. др Софија Милорадовић, проф. др Мато Пижурица, проф. др Рајна Драгићевић, доц. др Исидора Бјелаковић, др Викторија Људвиговна Ивашченко, к. ф. н. Вјачеслав Константинович Шчербин и др Владан Јовановић. Секретари Организационог одбора били су др Марина Спасојевић и др Мирјана Петровић-Савић, а научни секретари: Весна Ђорђевић и Бојана Томић. Будући да је један од основних циљева с којим је основано Друштво српске словесности био рад на стварању српске научне терминологије, одржавање Симпозијума у оквиру програма обележавања 175 година од оснивања Друштва, данас Српске академије наука и уметности, била је прилика изнова се подсетити овог важног догађаја.

На Међународном научном симпозијуму *Словенска терминологија данас* изложено је 63 реферата, а учесници су били из 11 земаља: Србије, Републике Српске (Босна и Херцеговина), Хрватске, Словеније, Пољске, Чешке, Словачке, Русије, Белорусије, Украјине и Сједињених Америчких Држава.

Првог дана, пре него што је Симпозијум званично био отворен, одржан је састанак чланова Терминолошке комисије при Међународном комитету слависта, по унапред припремљеном програму Комисије. На састанку Комисије, поред осталог, разговарано је о динамици рада на изради колективне монографије *Словенска терминологија крајем 20. и почетком 21. века* и изради библиографије радова из терминолошке лингвистичке проблематике за поменути период. Поред чланова Комисије, на Симпозијуму су учествовали домаћи и страни филолози из више лингвистичких дисциплина, будући да терминологија представља важан сегмент номенклатуре сваке појединачне науке, дисциплине, па тако и лингвистике у целини.

Скуп је отворен поздравном речју потпредседника Српске академије наука и уметности академика Љубомира Максимовића, а потом су поздравне речи упутили и представници других установа у својству организатора и покровитеља скупа: проф. др Слободан Реметић, редовни члан Академије наука и умјетности Републике Српске, др Миодраг Матицки, потпредседник Матице српске, проф. др Срето Танасић, директор Института за српски језик САНУ, и проф. др Љиљана Бајић у име Савеза славистичких друштава Србије и Међународног комитета слависта. На пленарној седници, којој су председавали академик Предраг Пипер, др Викторија Људвиговна Ивашченко и проф. др Срето Танасић, изложено је седам реферата, у којима су представљена истраживања у области терминологије из седам словенских лингвистичких средина: Украјине, Русије, Словеније, Белорусије, Пољске, Хрватске и Србије.

Другог дана скупа организоване су две паралелне секције, уобличене у два преподневна и два послеподневна блока. Након сваког блока предвиђена је и реализована петнаестоминутна дискусија. У оквиру прве секције изложено је деветнаест реферата, у којима су обрађивани проблеми из лингвистичке терминологије у словенским језицима, затим представљене анализе термина из разних области знања и стваралаштва из угла етимологије, историјског развоја и савременог стања, анализирана практична питања упоредне и вишејезичне терминологије и терминографије. У оквиру друге секције, изложено је деветнаест реферата, у којима су обрађене теме везане за место термина у лексичком систему словенских језика, упоредно изучавање терминолошких система, израду терминолошких електронских база и портала, као и израду терминолошких речника.

Током трећег дана скупа паралелне секције подразумевале су преподневни и један послеподневни блок (само у првој секцији), након којих је, такође, организована петнаестоминутна дискусија. У оквиру прве секције изложено је дванаест, а током друге секције седам реферата. У рефератима су обрађиване теме које се односе на функционалну раслојеност терминолошког израза, затим питање терминологије у језицима специјалне намене, проблем интернационализације и национализације у терминологији словенских језика итд. С обзиром на славистичку природу скупа, теме реферата, као што је било очекивано, у првом реду биле су посвећене дескриптивним, нормативним и компаративним аспектима словенске терминологије данас и у њеној историји.

Радови представљени у овом зборнику одражавају главне токове у којима се у словенском свету данас развија терминологија схваћена у два основним значењима – као 1) уређен систем специјалних лексичких јединица у служби одређене науке, струке, духовности, уметности и сл. и као 2) аутономна лингвистичка дисциплина која се бави изучавањем термина као

јединица термилошког система. Садржај зборника чине радови који су груписани у оквиру следећих целина: *I. Поглед на развој термилошких и термилографских израживања у словенским језицима. Правци у терминологији, II. Терминологија и речници, III. Грамаћичка и лингвистичка терминологија, IV. Стандардизација терминологије у прошлости и садашњости. Термини и књижевнојезичка норма, V. Термин и лексички систем, VI. Функционална слојеност термилошког израза – научна, стручна (професионална) терминологија и специјална лексика духовне и материјалне културе народних говора, и, као последње поглавље, VII. Електронске термилошке базе података и њихова примена у терминологији, термилографији и лексикографији. Термилошки сајтови и портали.*

Овај симпозијум била је zgodна прилика да се сагледа српска терминологија у ширем словенском лингвистичком контексту, да се погледа оно што је досад урађено и оно што још треба урадити. С друге стране, учешће великог броја домаћих лингвиста на скупу и објављивање њихових радова у овом зборнику омогућује да се српска лингвистика у пољу терминологије на ваљан начин представи широј словенској публици.

Уредници

PROBLEMY TERMINOLOGICZNE W DZIAŁALNOŚCI UNGEGN

Ewa Wolnicz-Pawłowska*

W procesie globalnej standaryzacji nazw geograficznych kwestie terminologiczne odgrywają istotną rolę. Relacja między nazwami geograficznymi i terminami dotyczy: a) nazewnictwa geograficznego, b) terminologii toponimicznej porządkującej ten zbiór, c) terminologii operacyjnej, stosowanej w procedurach standaryzacyjnych. Relacje te omówiono na przykładzie działalności Grupy Ekspertów Organizacji Narodów Zjednoczonych do spraw Nazw Geograficznych (United Nations Group of Experts on Geographical Names – UNGEGN). Przedstawiono historię powstania Grupy Roboczej do spraw Terminologii Toponimicznej w UNGEGN oraz kształtowanie się koncepcji wielojęzycznego „Słownika terminów używanych przy standaryzacji nazw geograficznych” („Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names”).

Słowa kluczowe: geonim, terminologia toponimiczna, termin operacyjny, UNGEGN

1. O terminologii mówimy zazwyczaj w kontekście nauki i działalności przemysłowej człowieka. Współcześnie obserwujemy także inną sferę kształtowania się i funkcjonowania terminologii, a mianowicie sferę administracyjno-eksperską. Ten przypadek omawiam na przykładzie działalności Grupy Ekspertów ONZ do spraw Nazw Geograficznych (United Nations Group of Experts on Geographical Names – UNGEGN). Działa ona w ramach Rady Gospodarczej i Społecznej ONZ (Department of Economic and Social Affairs).

2. Organizacja UNGEGN wyrosła z doświadczeń II wojny światowej oraz z chęci zbudowania pokojowych relacji międzynarodowych w skali globalnej. Inicjatorem UNGEGN były państwa Zachodu (USA i Europa Zachodnia). Sprawnie działająca sieć powiązań gospodarczych, handlowych, turystycznych itp. zależy w dużym stopniu od sprawnej komunikacji (także komunikacji językowej i kulturowej) oraz znajomości terenu działań.

Pięćdziesiąt lat temu nie było ani sieci satelitarnej, ani Internetu, a główne informacje czerpano z kartografii. Zadania, jakie wyznaczyły sobie wówczas państwa tworzące UNGEGN, pokazuje Tablica 1. Dzisiejsza łatwość dotarcia do informacji geograficznej, w tym nazewnictwa na mapach (np. Google Map), jest efektem gigantycznej pracy, wykonanej głównie w ostatnim półwieczu.

---

* Uniwersytet Warszawski; Wydział Lingwistyki Stosowanej; Instytut Komunikacji Specjalistycznej i Interkulturowej; ewolnicz@uw.edu.pl

Tablica 1

Główne zadania UNGEGN

- zbieranie danych o obiektach geograficznych
- tworzenie krajowych (a następnie światowych) baz danych, organizowanych według jednolitych założeń
- dostępność społeczności międzynarodowej do tych danych, między innymi poprzez jednolite zasady zapisu (transliteracja na system alfabetu łacińskiego) i identyfikacji geograficznej (współrzędne)¹.

O ile znajomość terenu i toponimii w Europie była od dawna dobra, o tyle inne obszary świata wymagały szczegółowych badań i naukowego opisu. W czasach powstawania wspólnoty UNGEGN świat wyglądał inaczej – istniały jeszcze państwa kolonialne a wiele innych dopiero się kształtowało. Nie było tam często służb geodezyjnych i kartograficznych. Aby gromadzić dane geograficzne według jednolitych zasad, eksperci UNGEGN zaczęli organizować kursy toponimiczne, które szkolą kartografów według modelu zachodnioeuropejskiego. Zajęła się tym jedna z grup roboczych UNGEGN (zob. Tablica 2).

Tablica 2

Wykaz aktualnie działających Grup Roboczych UNGEGN

- ds. baz danych toponimicznych i gazeterów narodowych
- ds. narodowych wykazów egzonimów
- ds. wykazów nazw państw w narodowych językach
- ds. systemów latynizacji
- ds. terminologii toponimicznej
- ds. szkoleń toponimicznych
- ds. nazw geograficznych jako dziedzictwa kulturowego
- ds. reklamy i finansów
- ds. oceniania i wdrażania
- ds. wymowy.

Zgromadzone z różnych źródeł nazwy geograficzne trafiają do narodowych organów nazewniczych, to znaczy osoby, biura albo komisji wyznaczonej urzędowo do funkcji doradczej i/lub decyzyjnej w sprawach toponimii². Efektem prac

¹ Główne zadania UNGEGN, nazwy Grup Roboczych, teksty rezolucji i inne dokumenty UNGEGN podaję w polskim tłumaczeniu za stroną internetową Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej, <http://ksng.gugik.gov.pl> (dostęp 03.10.2016).

² Definicja „narodowych organów nazewniczych” za *Słownikiem terminów używanych przy standaryzacji nazw geograficznych*, Warszawa 1998.

organów nazewniczych w każdym kraju powinny być zbiory toponimów standaryzowanych, tj. zatwierdzonych przez organ nazewniczy dla danego obiektu. Obecnie najczęściej mają one postać elektronicznych baz danych.

3. Wskazany wśród głównych celów organizacji (Tablica 1) jednolity opis danych topograficznych uwzględnia podział materiału nazewniczego według klas rodzajowych (typów obiektu), np. *morza, rzeki, jeziora, wyspy, góry, wyżyny, niziny, miasta, szlaki komunikacyjne* itp. To są te informacje, które każdy z nas odczytuje z map, patrząc na kolory mapy fizycznej (niebieskie morza, czerwone góry, zielone niziny itd.) oraz oznaczenia (np. kółka dla miejscowości, linie dla dróg i kolei). Nazwy geograficzne w bazach danych i gazeterach porządkuje się na całym świecie według takich samych klas.

Od pierwszej konferencji ONZ, poświęconej nazwom geograficznym, zalecano tworzenie zestawu terminów toponimicznych i ich słowników (Tablica 3).

Tablica 3

Rezolucja I/19 (Genewa, 1967)³

Konferencja,

Uznając znaczenie terminów geograficznych stosowanych w danym regionie,

Nalega, aby narodowe organy nazewnicze należycie i w pełni uwzględniły następujące zalecenia.

ZALECENIE A. BADANIE CHARAKTERU OBIEKTÓW GEOGRAFICZNYCH

Zaleca się przeprowadzenie badania charakteru obiektów geograficznych, które w danym regionie mają nazwy, a także badanie różnych znaczeń wyrazów stosowanych do oznaczenia tych obiektów.

Badania mogą ujawnić wartościowe informacje, które pozwolą na lepsze zrozumienie nazwanych obiektów geograficznych. Mogą także posłużyć w celu wykrycia braków występujących pod tym względem w zwykłych słownikach.

ZALECENIE B. SŁOWNIKI

Zaleca się, aby gazetery narodowe obejmowały słownik, niekoniecznie opublikowany w tym samym tomie.

ZALECENIE C. DEFINICJA „TERMINU RODZAJOWEGO”

Zaleca się przyjęcie następującej definicji „terminu rodzajowego”:

---

³ Fragmenty podkreślone w tekście rezolucji oraz wyróżnienie wielkimi literami – według wersji oryginalnej, angielskiej, co powtórzono w polskim tłumaczeniu.

Termin rodzajowy: termin zawarty w nazwie geograficznej, określający rodzaj nazywanego obiektu i mający takie samo znaczenie w bieżącym zastosowaniu lokalnym.

ZALECENIE D. DEFINICJA „SŁOWNIKA”

Zaleca się przyjęcie następującej definicji „słownika”:

Słownik: zbiór terminów rodzajowych wraz z ich znaczeniem w nazwach geograficznych.

Chodziło o to, aby prócz kategorii i przynależnych im terminów, dobrze osadzonych w tradycji europejskiej, wychwycić terminy znane słabo lub w ogóle nieznane (np. występujące w językach ludów Oceanii). Obecnie słowniki, o których mowa w „Rezolucji”, znajdują się w gazeterach, publikowanych w różnych krajach i w różnych językach; tworzą one ogromny, wielojęzyczny zbiór. W Polsce urzędowy wykaz terminów toponimicznych (zarówno w kraju, jak i za granicą) opublikowano w Rozporządzeniu Ministra Administracji i Cyfryzacji z dn. 14 lutego 2012 r. (Dz.U. RP, Warszawa, dn. 26 marca 2012), w związku z utworzeniem Państwowego Rejestru Nazw Geograficznych.

Wiele toponimicznych terminów rodzajowych wchodzi w skład nazw geograficznych w różnych językach, np. pol. *Wyspy Zielonego Przylądka, Morze Śródziemne, Jaskinia Śnieżna, Góry Sowie, Nizina Wielkopolska, Nowe Miasto, Stara Wieś*, czy serbskie *Novi Sad, Balkansko poluostrvo, Panonska nizija, Velika ravnica, Gvozdena vrata* itd., por. również hiszp. *rio* `rzeka', arabskie *wadi* `rzeka okresowa, wyschnięte koryto rzeki', chińskie *jiang* `rzeka'.

4. Najciekawsze jednak w pracach UNGEGN – z punktu widzenia niniejszego artykułu – było stopniowe kształtowanie się „terminologii technicznej”, jak to początkowo nazywano, czyli terminów „operacyjnych”, związanych z procedurą standaryzacji nazw geograficznych. Słownictwo z tego zakresu występuje we wszystkich rezolucjach UNGEGN, w materiałach z konferencji i sesji UNGEGN, a także w poszczególnych krajach – w ustawach i rozporządzeniach, regulaminach, sprawozdaniach krajowych, uchwałach komisji nazewniczych itp. Są to np. takie terminy, jak *standaryzacja, egzonim, latynizacja* itp. Na II Konferencji ONZ poświęconej nazwom geograficznym (Londyn 1972) wskazano w rezolucji na potrzebę gromadzenia i definiowania w różnych językach terminów technicznych stosowanych w standaryzacji oraz zalecono współpracę ekspertów UNGEGN z ówczesnie działającą Grupą Roboczą do spraw Definicji. Proszono o nadsyłanie wszelkich dodatków i uzupełnień do tymczasowego wykazu haseł, przedstawionego przez grupę specjalistów. Co istotne, zalecenia II Konferencji UNGEGN skierowane były do konkretnych grup krajów, mianowicie hiszpańskojęzycznych. Zalecono, żeby przestrzegać ekwiwalencji terminów: angielskiemu *standardization* powinno odpowiadać francuskie *normalisation* i hiszpańskie *normalización*,

natomiast należy unikać wariantu hiszpańskiego *uniformación*. Mamy tu zatem do czynienia z międzynarodowymi uzgodnieniami terminologicznymi, ujętymi w dokumencie tak wysokiej rangi, jak rezolucja ONZ.

Do roku 1977 opracowano angielską i francuską wersję słownika terminologii technicznej, zaś w następnych latach: wersję hiszpańską, później arabską, rosyjską i chińską. W Sekcji Regionalnej Europy Środkowo-Wschodniej podjęta była wówczas także próba tłumaczenia na inne języki słowiańskie (polski, czeski, słowacki, bułgarski).

W 1982 roku na IV Konferencji ONZ w sprawie standaryzacji nazw geograficznych (Genewa), nie mówiono już o „słowniku terminologii technicznej”, ale o „słowniku terminologicznym”. Podkreślano wagę (rezolucja IV/8), jaką słownik ten ma „w procesie harmonizacji definicji, wyjaśniania koncepcji i określania znaczenia terminów technicznych”.

Dwa lata później ONZ wydała angielski glosariusz tej terminologii, z odpowiednikami w pozostałych oficjalnych językach międzynarodowych (francuskim, hiszpańskim, rosyjskim, chińskim i arabskim). Ekwiwalenty rosyjskie przygotował zespół: V. M. Boginskij, G. I. Donidze, I.P. Litvin i Z.V. Rubcova. Stopniowo poszerzało się grono ekspertów, dyskutujących o terminologii operacyjnej (którą nadal nazywano „techniczną”), między innymi dzięki temu, że jej wykaz został opublikowany w 1986 r. w czasopiśmie „World Cartography”. Autorem wykazu terminów, a zarazem redaktorem tomu, w całości poświęconemu nazewnictwu geograficznemu, był Dirk Blok, ówczesny dyrektor P.J.Meertens-Instituut w Amsterdamie, a zarazem przewodniczący Grupy Ekspertów ONZ.

Z czasem przekształcono Grupę Roboczą do spraw Definicji w Grupę Roboczą do spraw Terminologii Toponimicznej. Na jej czele stanął izraelski kartograf, prof. Naftali Kadmon. W związku z rewolucją informatyczną włączono do słownika liczne hasła z tego zakresu, np. *baza danych*, *format*, *interfejs* itp. W nowej postaci sześciojęzyczny słownik terminologiczny wydano w 2002 r.; liczył on 375 haseł (jest on dostępny na stronie https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/Pdf/Glossary_of_terms_revised.pdf).

W Polsce angielską wersję wykazu przełożył prof. Jerzy Kondracki w 1989 roku (178 haseł), uzupełniając o odpowiedniki niemieckie. W zaktualizowanej formie wydano słownik ponownie w 1998 roku. Najnowsze, poprawione tłumaczenie sporządził w 2014 roku Marek Łukasik. Jest ono dostępne na stronie internetowej Komisji Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej (<http://ksng.gugik.gov.pl/english/glossary.php>). W 1995 roku „Slovar toponimske terminologie”, inspirowany słownikiem UNGEGN, ale uzupełniony o rodzime terminy, wydała słoweńska komisja nazewnicza; liczy on aż 529 haseł.

Słownik terminów używanych w procesie standaryzacji nazw geograficznych jest okresowo przeglądany i aktualizowany. Sprawozdanie z tych czynności przewod-

niczający Grupy Roboczej składa na Konferencjach ONZ w sprawie Standaryzacji Nazw Geograficznych. Niezależnie od prac w międzynarodowej Grupie Roboczej do spraw Terminologii Toponimicznej zawiązana została współpraca czesko-polsko-słowacka, aby wypracować model praktycznego słownika terminologicznego, służącego standaryzacji nazw geograficznych w naszych krajach, z odwołaniem do naszych tradycji terminologicznych i naszych specyficznych potrzeb. W tej kwestii spotykamy się od trzech lat.

5. Proces standaryzacji nazw geograficznych oraz standaryzacji terminologicznej we współczesnym świecie przebiegają podobnie. Na VII Konferencji ONZ w sprawie nazw geograficznych w Nowym Jorku (1998 r.) uchwalono rezolucję, która wprost wskazuje na zbieżność myślenia i obszary wspólnych zainteresowań obu międzynarodowych organizacjach: UNGEGN oraz ISO – Międzynarodowej Organizacji Normalizacyjnej.

Czytamy tam m. in.:

„Konferencja,

Stwierdzając, że UNGEGN i ISO dzielą zainteresowanie kilkoma obszarami tematycznymi;

Uznając, że wymiana informacji pomiędzy tymi dwoma podmiotami mogłaby wesprzeć proces standaryzacji nazw geograficznych;

Zaleca, aby Sekretariat nawiązał współpracę z ISO w celu zachęcenia tej organizacji do zwrócenia uwagi na właściwe rezolucje Konferencji w sprawie latynizacji i sugeruje, aby ISO nawiązało poprzez Sekretariat kontakt z Grupami Roboczymi ds. Nazw Państw, Systemów Latynizacji oraz Baz Danych Toponimicznych i Gazeterów”.

W tekście rezolucji brakuje jeszcze jednego wspólnego obszaru zainteresowań: terminologii. W tej kwestii kierunek współpracy jest jednostronny – to wypracowana wcześniej przez ISO metodologia terminologiczna i terminograficzna wyznacza kierunek rozwojowy przy standaryzacji nazw geograficznych.

Podsumowanie

W działalności UNGEGN (od chwili powstania do dziś) problematyka terminologiczna odgrywa ważną rolę. Początkowo skupiano się na zbieraniu terminów toponimicznych w językach narodowych oraz tworzeniu słowników, w których przedstawiano geograficzne terminy rodzajowe w poszczególnych językach. Od 1972 roku równoległe do tych poczynań zaczęto gromadzić i definiować terminy techniczne (operacyjne), stosowane zwłaszcza w procesie międzynarodowej standaryzacji nazw geograficznych, np. *standaryzacja nazw geograficznych, organ nazewniczy, latynizacja, nazwa oficjalna, egzonim* itp. We współpracy międzynarodowej opracowano *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*; w słowniku tym zdefiniowano w kilku głównych językach świata kilkaset terminów operacyjnych. W ramach UNGEGN utworzo-

no Grupę Roboczą do spraw Terminologii Toponimicznej, której głównym zadaniem jest aktualizacja tego słownika, propagowanie i inicjowanie jego translacji na języki narodowe. Grupa Robocza do spraw Terminologii Toponimicznej w swojej działalności kieruje się wytycznymi ISO.

LITERATURA

- Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*, Department of Economic and Social Affairs, Statistics Division, United Nations Group of Experts on Geographical Names, New York, 2002.
- Problemy standaryzacji nazw geograficznych*, przetłumaczył i opracował Jerzy Kondracki, seria „Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej”, Rok 1989, Zeszyt 1, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania Polskiej Akademii Nauk, Warszawa.
- Slovar toponimske terminologije*, Geodetska uprava Republike Slovenije, Ljubljana 1995.
- Słownik terminów używanych przy standaryzacji nazw geograficznych (Glossary of Terminology used in the Standardization of Geographical Names)*, tłumaczenie Jerzy Kondracki, Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Polski, Główny Urząd Geodezji i Kartografii, Warszawa 1998.
- Toponymic Guidelines of Poland for Map Editors and other Users (Polski przewodnik toponimiczny dla redaktorów map i innych użytkowników)*, Fourth revised edition (Wydanie czwarte zmienione), Elaboration (Opracowanie autorskie) Ewa Wolnicz-Pawłowska, Maciej Zych, Komisja Standaryzacji Nazw Geograficznych poza Granicami Rzeczypospolitej Polskiej przy Głównym Geodecie Kraju, Warszawa 2010.

ŹRÓDŁA

- <http://ksng.gugik.gov.pl>
- http://ksng.gugik.gov.pl/pliki/glossary_of_terms_PL.pdf
- <http://ksng.gugik.gov.pl/english/glossary.php>
- <http://unstats.un.org/unsd/geoinfo>
- http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/7th-uncsgn-docs/econf/7th_UNCSGN_econf.91_113.pdf
- http://unstats.un.org/unsd/geoinfo/UNGEGN/docs/Pdf/Glossary_of_terms_revised.pdf

Ewa Wolnicz-Pawłowska

TERMINOLOGICAL PROBLEMS IN THE WORK OF UNGEGN

Summary

Terminological issues play a significant role in the process of the global standardization of geographical names. The relation between geographical names and terms relates to: a) geographical nomenclature, b) toponymic terminology for ordering this nomenclature, and c) operational terminology used in standardization procedures. These relations are discussed on the basis of the work of the United Nations Group of Experts on Geographical Names (UNGEGN). We present the history of the formation of the Working Group for Toponymic Terminology at UNGEGN and the shaping of the concept of a multilingual *Glossary of Terms for the Standardization of Geographical Names*.

Keywords: geonym, toponymic terminology, operational term, UNGEGN